

Accountantsverslag 2017

Gemeente Tynaarlo

Concept d.d. 7 juni 2018

Aan de raad van de gemeente Tynaarlo
t.a.v. de raadsgriffier
Postbus 5
9480 AA VRIES

Groningen, 7 juni 2018
Kenmerk: RB/EvW/1038040

Geachte leden van de raad,

Wij hebben de jaarrekening 2017 van gemeente Tynaarlo (hierna te noemen 'gemeente') gecontroleerd. Zoals afgesproken in onze opdrachtbevestiging d.d. 18 oktober 2017, ontvangt u hierbij ons accountantsverslag 2017. In dit verslag hebben we de belangrijkste bevindingen en conclusies van de jaarrekeningcontrole opgenomen.

Onze bevindingen en aanbevelingen hebben wij afgestemd met de verantwoordelijke wethouder. Een afschrift van dit verslag is toegezonden aan het College van burgemeester en wethouders.

Het opstellen en controleren van de jaarrekening vraagt elk jaar weer een aanzienlijke inspanning. Bij deze willen wij alle betrokken medewerkers van de gemeente bedanken voor de constructieve en plezierige samenwerking tijdens de controle.

Wij hopen u met dit verslag van dienst te zijn. Vanzelfsprekend zijn wij graag bereid om een nadere toelichting op de inhoud te geven.

Met vriendelijke groet,

BDO Audit & Assurance B.V.

namens deze,

drs. R.H. Bouman

Inhoudsopgave

Gemeente Tynaarlo

1. Dashboard accountantscontrole

2. Uitkomsten jaarrekeningcontrole

3. Resultaat en financiële positie

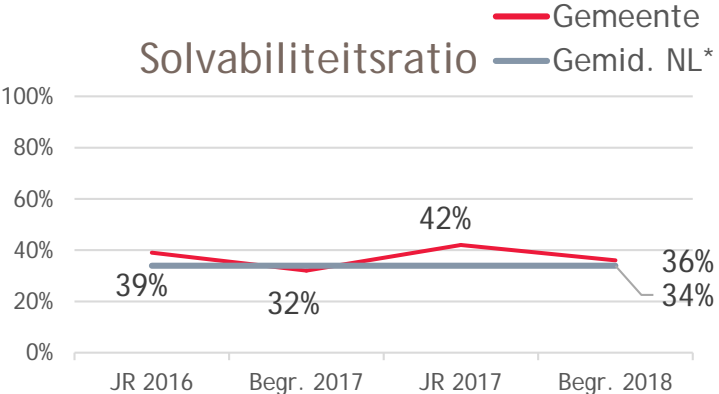
4. Belangrijkste bevindingen

Bijlagen

1. Dashboard accountantscontrole

Gemeente Tynaarlo

Strekking controleverklaring	Top 4 aandachtspunten voor 2018	Resultaat 2017: € 10.206.000															
<ul style="list-style-type: none"> ▪ De jaarrekening 2017 is getrouw en rechtmatig. ▪ De belangrijkste bevindingen binnen de tolerantie betreffen de: <ul style="list-style-type: none"> ○ Onrechtmatigheid aanbestedingen (€ 599.000) ○ Onzekerheid sociaal domein (€ 1.679.000) ▪ Wij hebben geen bevindingen ten aanzien van de SiSa-bijlage en de WNT is nageleefd. ▪ Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening. ▪ De samenwerking is constructief en plezierig verlopen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Controle op en borging van naleving Europese aanbestedingsregels 2. Doorontwikkelen IT beheersing 3. Analyseren tekorten sociaal domein 4. Actualiseren grondexploitaties, rekening houdend met gewijzigde regelgeving (POC methode) en project specifieke risico's 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het gerealiseerde resultaat is € 10.206.000 positief, in de begroting na wijziging is uitgegaan van een te verwachten resultaat van nihil. ▪ Het gerealiseerde resultaat wordt in belangrijke mate beïnvloed door: <ul style="list-style-type: none"> ○ Gewijzigde regels met betrekking tot winstneming (POC methode) met een voordeel van € 9,0 miljoen. ○ Tekorten bij het programma Sociaal domein (met name Jeugdzorg). 															
Grondexploitatie en POC- methode	Sociaal domein	Analyse van uw financiële positie															
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gewijzigde regelgeving winstneming grondexploitatie (POC) leidt tot een winst van € 9,0 miljoen. ▪ De uitwerking en impact van deze gewijzigde regelgeving is pas laat (begin 2018) duidelijk geworden. De gemeente kon daarom hier niet veel eerder op anticiperen. ▪ De grondexploitaties zijn goed onderbouwd en hiervoor is intern een zorgvuldig proces doorlopen. ▪ Wij ondersteunen het besluit van het college om de genomen winsten voorlopig te reserveren, in afwachting van de verdere uitwerking van de BBV en een nadere analyse van projectgebonden risico's. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verwachte fouten via accountant SVB leiden tot geschatte fouten beneden de rapporterings-tolerantie. ▪ De geconstateerde onzekerheden in verband met het niet kunnen vaststellen van de prestatielevering van de geleverde zorg bedragen: <ul style="list-style-type: none"> ○ € 523.000 (PGB) ○ € 481.000 (ZIN WMO) ○ € 752.000 (ZIN Jeugd) 	 <table border="1" data-bbox="1746 835 2467 1225"> <caption>Solvabiliteitsratio</caption> <thead> <tr> <th>Tijdperk</th> <th>Gemeente</th> <th>Gemid. NL*</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>JR 2016</td> <td>39%</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Begr. 2017</td> <td>32%</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>JR 2017</td> <td>42%</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td>Begr. 2018</td> <td>36%</td> <td>34%</td> </tr> </tbody> </table>	Tijdperk	Gemeente	Gemid. NL*	JR 2016	39%	-	Begr. 2017	32%	-	JR 2017	42%	-	Begr. 2018	36%	34%
Tijdperk	Gemeente	Gemid. NL*															
JR 2016	39%	-															
Begr. 2017	32%	-															
JR 2017	42%	-															
Begr. 2018	36%	34%															

2. Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Gemeente Tynaarlo

2.1 De jaarrekening is getrouw

2.2 De jaarrekening is rechtmatig

2.3 Top 4 aandachtspunten 2018

2.4 Aandachtspunt van de raad

2.1 De jaarrekening is getrouw

Gemeente Tynaarlo

De jaarrekening
2017 is getrouw

Naast de geconstateerde en verwerkte controleverschillen, zijn tijdens onze controle de volgende resterende controleverschillen geconstateerd.

Resterende, niet-verwerkte controleverschillen 2017 getrouwheid				
Nummer	Omschrijving	Betreft post/toelichting	Fouten	Onzekerheden
1	Sociaal domein: WMO en jeugd PGB	Sociaal Domein (4.2)	0	523.000
2	Sociaal domein: WMO zorg in natura	Sociaal Domein (4.2)	0	481.000
3	Sociaal domein: Jeugdzorg in natura	Sociaal Domein (4.2)	0	752.000
	Totaal		0	1.756.000
	Materialiteit (1% voor fouten / 3% voor onzekerheden)		€ 870.000	€ 2.610.000
	Performance materialiteit (75% van de materialiteit)		€ 652.500	€ 1.957.500
	Rapporteringstolerantie		€ 43.500	€ 43.500

Wij hebben met het college besproken om, daar waar mogelijk, de fouten te corrigeren en de onzekerheden weg te nemen. Het college heeft gemotiveerd aangegeven waarom zij heeft besloten de resterende verschillen niet te verwerken en dat zij van oordeel is dat deze posten zowel individueel als gezamenlijk niet materieel zijn voor de jaarrekening als geheel. Deze verschillen en de analyse van de impact zijn bevestigd in de bevestiging bij de jaarrekening.

Wij concluderen dat de resterende niet-verwerkte controleverschillen zowel individueel als gezamenlijk niet materieel zijn voor de jaarrekening als geheel en hebben derhalve een goedkeurende verklaring verstrekt met betrekking tot de getrouwheid. Een goedkeurende verklaring met betrekking tot de getrouwheid betekent dat de jaarrekening 2017 een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2017 als van de activa en passiva per 31 december 2017 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voor Provincies en Gemeenten.

2.2 De jaarrekening is rechtmatig

Gemeente Tynaarlo

De jaarrekening is rechtmatig.

Voor rechtmatig zijn (naast de bevindingen ten aanzien van getrouwheid) de volgende aanvullende bevindingen geconstateerd:

Resterende, niet-verwerkte controleverschillen 2017 rechtmatigheid				
Nummer	Omschrijving	Betreft post/toelichting	Fouten	Onzekerheden
1	Sociaal domein: WMO en jeugd PGB	Sociaal Domein (4.2)	0	523.000
2	Sociaal domein: WMO zorg in natura	Sociaal Domein (4.2)	0	481.000
3	Sociaal domein: Jeugd zorg in natura	Sociaal Domein (4.2)	0	752.000
4	Onrechtmatige aanbestedingen	Aanbestedingen (4.3)	599.000	0
	Totaal		599.000	1.756.000
	Materialiteit (1% voor fouten / 3% voor onzekerheden)		€ 870.000	€ 2.610.000
	Performance materialiteit (75% van de materialiteit)		€ 652.500	€ 1.957.500
	Rapporteringstolerantie		€ 43.500	€ 43.500

Wij hebben met het college besproken om, daar waar mogelijk, de fouten te corrigeren en de onzekerheden weg te nemen. Het college heeft gemotiveerd aangegeven waarom zij heeft besloten de resterende verschillen niet te verwerken en dat zij van oordeel is dat deze posten zowel individueel als gezamenlijk niet materieel zijn voor de jaarrekening als geheel. Deze verschillen en de analyse van de impact zijn bevestigd in de bevestiging bij de jaarrekening.

Wij concluderen dat de resterende niet-verwerkte controleverschillen zowel individueel als gezamenlijk niet materieel zijn voor de jaarrekening als geheel en hebben derhalve een goedkeurende verklaring verstrekt met betrekking tot rechtmatigheid. Een goedkeurende verklaring met betrekking tot rechtmatigheid betekent dat de verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in de jaarrekening 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen en in overeenstemming zijn met de relevante wet- en regelgeving.

2.2 De jaarrekening en begrotingsrechtmatigheid

Gemeente Tynaarlo

Begrotingsrechtmatigheid

Lastenoverschrijdingen in het kader van begrotingsrechtmatigheid

In totaal heeft uw gemeente circa € 74,1 miljoen aan lasten begroot na wijziging, tegenover circa € 81,6 miljoen aan werkelijke lasten in 2017. Dit is in totaal een overschrijding van € 7,5 miljoen (10,1%). Aan baten had uw gemeente een bedrag van € 74,7 miljoen begroot na wijziging, tegenover € 92,6 miljoen aan werkelijke baten in 2017. In totaal gaat het om een hogere realisatie van baten van € 17,9 miljoen (24,0%).

Naast het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten kent een gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. In 2017 is er per saldo circa € 1,0 miljoen aan de reserves onttrokken zodat het gerealiseerde resultaat €10,0 miljoen positief bedraagt.

De gemeenteraad autoriseert de begroting en stelt de kaders voor het college vast. Het college is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid binnen de gestelde begroting. Begrotingsafwijkingen dienen tijdig gesignaleerde en gerapporteerd te worden aan de gemeenteraad. Bij begrotingsoverschrijdingen die niet gedurende het jaar zijn voorgelegd aan de gemeenteraad is formeel sprake van een onrechtmatigheid. Echter hoeven deze overschrijdingen niet altijd te worden meegewogen in het accountantsoordeel bijvoorbeeld indien de overschrijding geheel of grotendeels worden gecompenseerd door direct gerelateerd opbrengsten of overschrijdingen bij open-einde regelingen. In de toelichting op het overzicht van baten en lasten zijn de begrotingsoverschrijdingen nader weergegeven en geanalyseerd. Voor de volgende programma's is sprake van een overschrijding van de totale lasten:

- Bestuur en ondersteuning
- Sociaal domein
- Volksgezondheid en milieu
- Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

Bij het vaststellen van de jaarstukken door de gemeenteraad worden deze overschrijdingen alsnog door de gemeenteraad geautoriseerd. Vooruitlopend op deze autorisatie zijn wij, op basis van de kadernota rechtmatigheid, tot de conclusie gekomen dat wij de begrotingsoverschrijdingen niet meewegen in ons rechtmatigheidsoordeel.

2.3 Top 4 aandachtspunten voor 2018

Gemeente Tynaarlo

Inleiding

Naar aanleiding van onze controle van de jaarrekening 2017 hebben wij een aantal bevindingen en aanbevelingen over het afgelopen boekjaar weergegeven.

Daarnaast willen wij, vanuit onze natuurlijke adviesfunctie, aandachtspunten voor het komende jaar benoemen.

1. Controle op en borging van naleving aanbestedingsregels

Borgen naleving Europese aanbestedingsregels

Tijdens de interim-controle hebben wij geconstateerd dat wij niet kunnen steunen op de interne beheersmaatregelen in het proces ten aanzien van aanbestedingen. Uit de controle van de jaarrekening blijkt dat in diverse gevallen de EU-aanbestedingsregels niet correct zijn toegepast. Wij adviseren in 2018 maatregelen (in de processen) te treffen die de kans op dergelijke fouten beperkt. Het achteraf opstellen en controleren van een spendanalyse kost zowel de gemeente Tynaarlo als ons veel tijd.

2. Doorontwikkelen IT beheersing

Doorontwikkelen IT beheersing (zie managementletter)

De gemeente Tynaarlo zet stevig in op de IT-beheersing. Dit uit zich mede door verschillende controles omtrent IT-beheersing die de gemeente inmiddels zelf heeft uitgevoerd. Het adequaat opvolgen van onze bevindingen kost echter tijd (zie managementletter 2017), o.a. ten aanzien van autorisatiebeheer, identificatie van gebruikers, toewijzing van bevoegdheden en wijzigingenbeheer. Wij zullen tijdens onze interim-controle 2018 de IT beheersing opnieuw beoordelen.

3. Tekorten sociaal domein

Tekorten sociaal domein

De 'transitie' binnen het sociaal domein wordt deels uitgevoerd door de gemeente Tynaarlo zelf (WMO en Jeugd) en deels via gemeenschappelijke regelingen (bijstand, participatie, sociale werkvoorziening). De jaarrekening 2017 laat voor de jeugdzorg door een toenemende vraag een tekort zien van € 1,5 miljoen. Wij adviseren de tekorten op het sociaal domein nader te onderzoeken.

4. Actualiseren grondexploitaties

Actualiseren grondexploitaties, rekening houdend met gewijzigde regelgeving (POC methode)

Gedurende het jaarrekeningtraject (begin 2018) werd de impact van de gewijzigde regelgeving op het gebied van grondexploitaties duidelijk. Als gevolg hiervan is in de jaarrekeningen aanvullend een winst verantwoord die niet volgt uit de oorspronkelijke berekeningen van de grondexploitaties. In 2018 zullen de grondexploitaties geactualiseerd worden, waarbij wel rekening zal worden gehouden met deze gewijzigde regelgeving en project specifieke risico's. Het opzetten van een systematiek voor risicomanagement, die rekening houdt met de BBV-vereisten inzake winstneming, voorzichtigheid en (projectgebonden) risico's is een belangrijk aandachtspunt voor 2018.

2.4 Aandachtspunt van de raad (1/2)

Gemeente Tynaarlo

Op verzoek van audit commissie 2 aandachtspunten	<p>Inleiding</p> <p>Wij vinden het van groot belang onze controle af te stemmen op de specifieke situatie en ontwikkelingen van de gemeente Tynaarlo en de wensen van de raad als onze opdrachtgever. In overleg met de audit commissie zijn daarom een tweetal aandachtspunten voor de controle van 2017 geformuleerd. In onze managementletter hebben wij al aandacht geschonken aan de interne beheersing t.a.v. het accommodatiebeleid / de onderwijshuisvesting. In dit verslag besteden wij aandacht aan de inrichting van de risicoanalyse van grondexploitatieprojecten.</p> <p>Voor deze aandachtspunten hebben wij een interview gehouden, documentatie ontvangen en doorgenomen en hierover een beeld gevormd en gerapporteerd. Dat betekent dat wij geen uitgebreid onderzoek hebben gedaan, maar een korte analyse hebben uitgevoerd. Dit heeft ten doel om vanuit onze natuurlijke adviesfunctie de controlerende rol van de audit commissie te versterken. Indien u, op basis van onze bevindingen, daar aanleiding toe ziet kunt u als audit commissie aanvullende controle instrumenten inzetten, te beginnen met het college om een nadere toelichting vragen, aanvullend onderzoek doen of dit aspect meegeven als aandachtspunt aan de rekenkamer.</p>
Risicoanalyse van grondexploitatieprojecten	<p>Systematiek van risicobeoordeling van grondexploitatieprojecten</p> <p>Het aandachtspunt van de raad is (in november 2017) als volgt geformuleerd: <i>'Wordt met de manier van risicobeoordeling en bepaling van de omvang van het weerstandsvermogen voldoende rekening gehouden met risico's die binnen grondexploitatie (in de fase dat realisatie vordert) kunnen plaatsvinden? Is de huidige methode van risicobeoordeling houdbaar of is er een methode die passender is?'</i></p>
Vraag in ander daglicht vanwege POC methode	<p>Deze vraag is mede ontstaan omdat een aantal grondexploitaties van de gemeente Tynaarlo in een fase van winstneming komt en de vraag ontstaat vervolgens of de gehanteerde systematiek van risicobeoordeling (Monte Carlo- en IFLO- methode) nog wel houdbaar zijn.</p> <p>De hier boven weergegeven vraag en achterliggende vragen zijn mede vanwege de ontwikkelingen in de BBV ten aanzien van de winstneming in grondexploitaties (vanaf dit jaar middels de Percentage Of Completion (POC) methode), in een compleet ander daglicht komen te staan. Door de wijziging van de waarderingsgrondslagen wordt administratief gezien de winst eerder gerealiseerd, dan de tot dusver gehanteerde methode bij de gemeente Tynaarlo. Zie hier ook paragraaf 4.1</p> <p>Desondanks geven wij in het vervolg enkele waarnemingen ten aanzien van de risicomethode en winstneming.</p>

2.4 Aandachtspunt van de raad (2/2)

Gemeente Tynaarlo

<p>Waarnemingen ten aanzien van de gehanteerde risicoanalyse van grondexploitatieprojecten</p>	
<p>IFLO- norm en Monte Carlo methode</p>	<p>De door de gemeente Tynaarlo gehanteerde IFLO systematiek heeft het nadeel dat deze geen rekening houdt met de specifieke risico's in een project. Het risico volgens de IFLO- norm wordt berekend door 10% te nemen van de boekwaarde en nog te maken kosten. De methode is wel eenvoudig, maar wordt naar onze waarneming steeds minder gehanteerd. De Monte Carlo systematiek varieert (al dan niet per project) op de belangrijkste parameters van de grondexploitatie, maar ook daarbij is de bepaling van de bandbreedte van de risico's en de juistheid van de simulatie arbitrair en niet altijd project-specifiek. Beide methodes hebben wel als voordeel dat ze relatief eenvoudig zijn te bepalen en de ontwikkeling van de risico's in de verschillende jaren wel kunnen weergeven. Een beter alternatief is dat voor elk project een gedetailleerde risicoanalyse wordt gedaan, waarmee project-specifieke risico worden geanalyseerd. Dit is echter tijdrovender.</p>
<p>Inschatten risico's blijft subjectief</p>	<p>Het inschatten van risico's in projecten blijft in principe subjectief. Om die reden is naar onze mening transparantie ten aanzien van deze inschatting in begroting, jaarrekening, etc. van groot belang. Op basis daarvan kan de raad of lezer van de jaarrekening zelfstandig een afweging van deze risico's maken.</p>
<p>Risico's nemen af gedurende looptijd</p>	<p>Als een project vordert, bestaat het risico dat blijkt dat reeds verantwoorde winsten onterecht verantwoord zijn wanneer het project tegenvalt. Aan de andere kant, zien wij over het algemeen dat onzekerheden in de ramingen en de risico's in een project naarmate de tijd vordert, afnemen. Als een project vordert worden onzekerheden steeds zekerder en zullen risico's afnemen of concreter worden. Om die reden zouden de IFLO en Monte Carlo methode minder goed toepasbaar zijn.</p>
<p>Advies: opnieuw beoordelen risico's en winstneming</p>	<p>Met de gewijzigde winstnemingsystematiek in de BBV volgens de Percentage Of Completion (POC) methode, worden winsten eerder verantwoord en resteert minder 'ruimte' in de berekening voor risico's en onzekerheden. Het is, gezien de ontwikkelingen in de BBV en de POC methode, van belang dat de gemeente Tynaarlo komend jaar een systematiek ontwikkeld waarbij op juiste wijze rekening gehouden wordt met de projectgebonden risico's, zodat winsten worden verantwoord in overeenstemming met de POC methode, maar ook het voorzichtigheidsprincipe voldoende gehanteerd wordt. De commissie BBV heeft aangekondigd nog met een nieuwe notitie inzake winstneming te komen.</p>

3. Resultaat en financiële positie

Gemeente Tynaarlo

3.1 Resultaat 2017

3.2 Uw financiële positie vergeleken

3.1 Resultaat 2017

Gemeente Tynaarlo

Resultaat 2017
bedraagt
€ 10.206.000

Het resultaat van gemeente Tynaarlo over het jaar 2017 bedraagt € 10.206.000 voordelig. In het onderstaand overzicht is het resultaat in het kort weergegeven:

Overzicht van baten en lasten 2017			
(alle bedragen in € '000)	Resultaat 2017	Gewijzigde begroting	Δ in €
Bestuur en ondersteuning	-224	-280	56
Veiligheid	-1.951	-1.922	-29
Verkeer, vervoer en waterstaat	-2.910	-3.383	473
Economie	1.073	-573	1.646
Onderwijs	-2.904	-3.514	610
Sport, cultuur en recreatie	-6.038	-6.451	413
Sociaal domein	-17.840	-16.185	-1.655
Volksgezondheid en milieu	-305	-292	-13
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing	9.922	1.634	8.288
Algemene dekkingsmiddelen	40.840	40.345	495
Overhead	-8.277	-8.582	305
Heffing VPB	-146	-145	-1
Saldo van baten en lasten	11.240	652	10.589
Onttrekkingen reserves	-6.918	-6.015	-903
Dotatie aan reserves	5.884	5.366	518
Resultaat	10.206	3	10.204

In de jaarrekening, onderdeel 'overzicht van baten en lasten' is een uitgebreide analyse van het resultaat weergegeven evenals in het jaarverslag bij de programma's. Voor een gedetailleerde analyse verwijzen wij dan ook naar deze onderdelen van de jaarrekening.

3.1 Resultaat 2017

Gemeente Tynaarlo

Belangrijkste afwijkingen in het resultaat 2017 op programma's

De belangrijkste afwijkingen van de begroting na wijzigingen worden veroorzaakt door afwijkingen op de volgende programma's:

Economie	: € 1,6 miljoen voordelig
Sociaal domein	: € 1,7 miljoen nadelig
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing	: € 8,3 miljoen voordelig

Economie

Onderdeel van het programma economie is de fysieke bedrijfsinfrastructuur. Dit betreft de grondexploitatie van de bedrijventerreinen. Het resultaat wordt met name verklaard door de vrijval van de voorziening van € 707.000 en de winstneming van € 713.000 op bedrijventerrein Vriezerbrug en de winstneming van € 202.000 op businesspark Ter Borch.

Sociaal domein

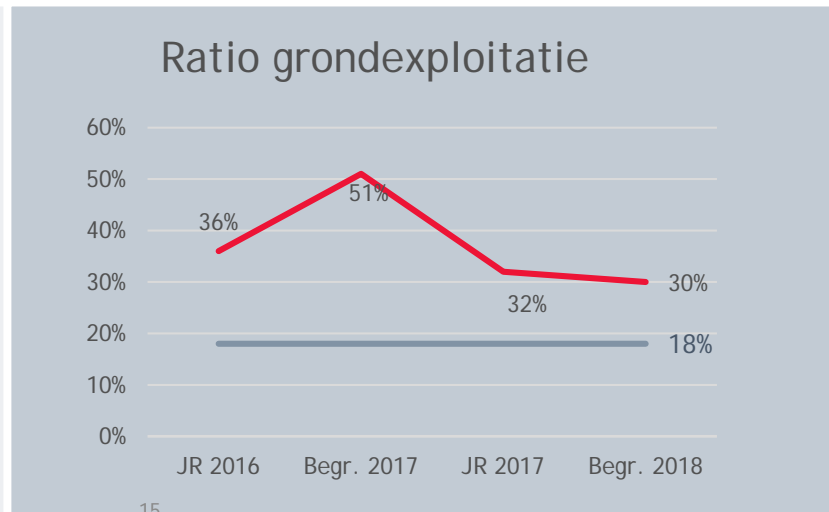
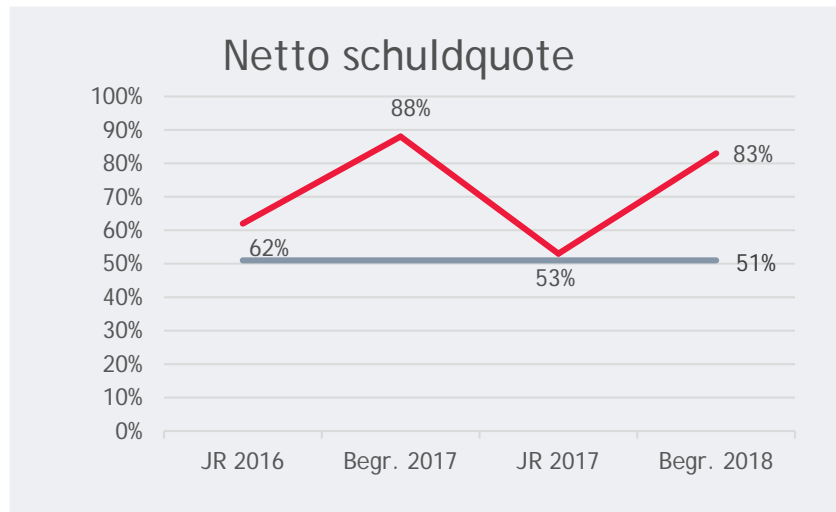
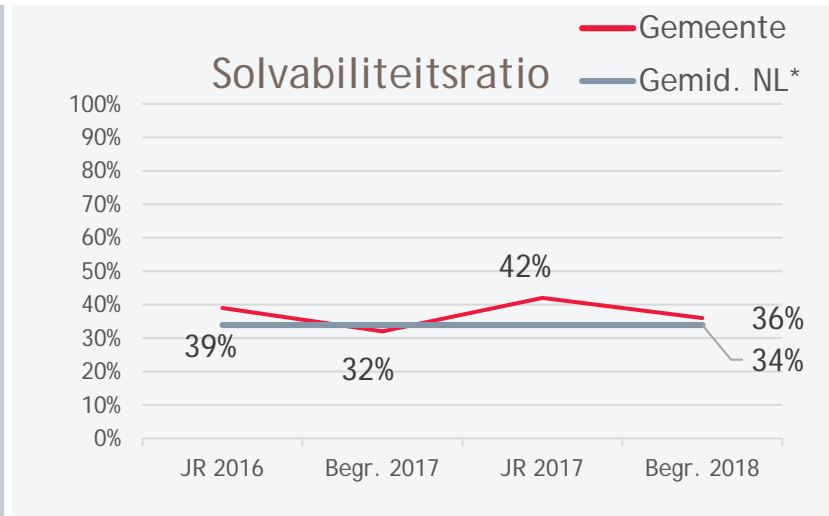
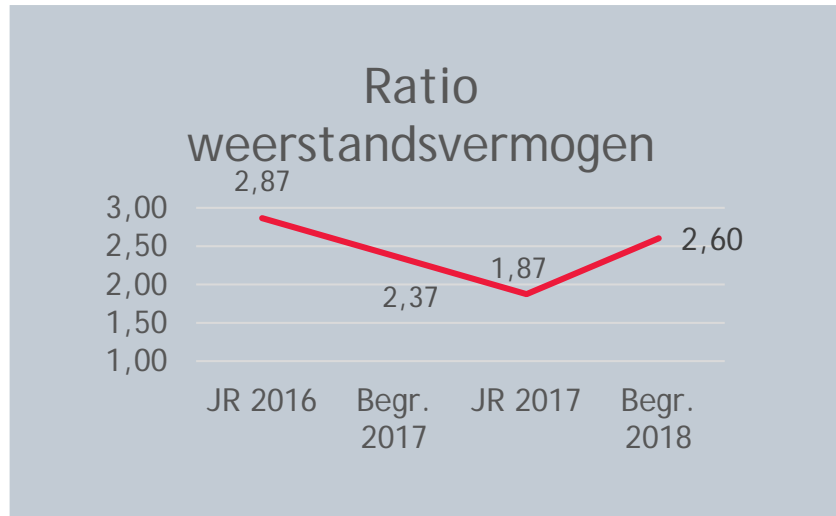
Op dit programma wordt het verschil met name veroorzaakt door een tekort van ruim € 1,5 miljoen die de gemeente uitvoert in het kader van de Jeugdwet. Oorzaak hiervan is een toenemende zorgvraag, het aantal jeugdcliënten is gedurende 2017 gestegen van circa 500 naar circa 660. Daarnaast bestaat een toename van het aantal cliënten in de dagbesteding en begeleiding (WMO).

Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

Belangrijk onderdeel van dit programma is de grondexploitatie van niet-bedrijven terreinen. Het resultaat wordt met name verklaard door de winstneming van € 8,5 miljoen voor Ter Borch en € 1,5 miljoen voor Groote Veen. Zie verder paragraaf 4.1 met betrekking tot de POC methode.

3.2 Uw financiële positie vergeleken

Gemeente Tynaarlo

* De bron voor de gemiddelden NL betreft het gemiddelde over 2016 voor gemeenten met 25.000 - 50.000 inwoners volgens het dashboard op www.waarstaatjegemeente.nl

3.2 Uw financiële positie vergeleken

Gemeente Tynaarlo

Financiële positie: positieve trend ingezet

Onze rol in relatie tot het weerstandsvermogen en financiële kengetallen

De analyse van het weerstandsvermogen en de financiële kengetallen is een onderdeel van het jaarverslag en de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Vanuit onze controlerende rol dienen wij vast te stellen of het jaarverslag (en dus deze paragraaf) niet strijdig is met de jaarrekening en geen materiële onjuistheden bevat. De kengetallen moeten altijd in relatie tot elkaar worden gezien. Uit de combinatie van de kengetallen kan een beeld worden gemaakt van de financiële positie van de gemeente. Daarbij kan ook inzichtelijk worden gemaakt wat de oorzaak is van een sterke of zwakke financiële positie. De financiële kengetallen geven, met de inherente beperkingen hierbij, inzicht in (de ontwikkeling) uw financiële positie, mede in relatie tot de landelijke benchmark.

Weerstandsvermogen gemeente Tynaarlo is ruim voldoende

In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing heeft het college een overzicht opgenomen van de weerstandscapaciteit. De weerstandscapaciteit bedraagt volgens deze paragraaf € 16,5 miljoen. In de paragraaf weerstandsvermogen zijn de relevante risico's benoemd. De gemeente Tynaarlo heeft op basis van interne berekeningen het totale bedrag aan risico's waaraan de organisatie is blootgesteld bepaald op € 8,8 miljoen. Het weerstandsvermogen van de gemeente Tynaarlo is daarmee gekwalificeerd als 'toereikend'.

Solvabiliteit en netto-schuldquote

De solvabiliteit bedraagt ultimo 2017 42%. Voor de solvabiliteit geldt dat hoe hoger dit percentage is, hoe beter de gemeente in staat is om haar verplichtingen op lange termijn te voldoen. De solvabiliteit van de gemeente Tynaarlo ligt boven het landelijk gemiddelde over 2016 en is met 3% toegenomen ten opzichte van vorig jaar.

De netto schuldquote bedraagt 53%. De netto-schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie en de hoogte van de investeringen uit het nabije verleden.

3.2 Uw financiële positie vergeleken

Gemeente Tynaarlo

Financiële
positie: positieve
trend ingezet

Ratio grondexploitatie

De ratio grondexploitatie, is de verhouding van de voorraad gronden gedeeld door het totaal van de baten. Dit kengetal geeft aan hoe de voorraden van de gemeente zich verhouden ten opzichte van de jaarlijkse inkomsten. Daarmee kan beoordeeld worden of de omvang van de grondexploitatie risicovol is in relatie tot de omvang en inkomsten van de gemeente. Daarbij geldt: hoe lager de ratio, hoe lager de risico's zijn die worden gelopen ten aanzien van de grondexploitatie.

De ratio grondexploitatie van de gemeente Tynaarlo bedraagt ultimo 2017 32% (2016: 36%). Deze is relatief hoog, vanwege de omvangrijke boekwaarde van de grondposities ten opzichte van het totaal aan baten van de gemeente Tynaarlo. Het landelijk gemiddelde over 2016 bedroeg 12%. Overigens was dit percentage lager geworden indiende POC methode dit jaar niet was toegepast.

4. Belangrijkste bevindingen

Gemeente Tynaarlo

4.1 Ontwikkeling grondexploitaties

4.2 Sociaal domein

4.3 Rechtmatigheid aanbestedingen

4.4 Overige bevindingen

4.1 Ontwikkeling grondexploitaties (1/3)

Gemeente Tynaarlo

Toelichting schattingsposten

Actualisatie en bijstelling grondexploitaties

Een belangrijke schattingspost betreft de voorraden grondexploitatie.

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot drie P's:

- **Planning:** is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt? Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- **Programmering:** in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavel appartementen, etc.) in de projecten in relatie tot de huidige marktvrage in de gemeente?
- **Prijs:** inherent gevolg van de economische crisis is dat de verkoopprijzen van woningen en dus van grond onder druk staan. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgenomen?

Deze drie P's zijn tijdens de jaarrekeningcontrole besproken met uw medewerkers. Tijdens deze gesprekken zijn de uitgangspunten getoetst. De grondexploitaties zijn met deze uitgangspunten per 31 december 2017 geactualiseerd. Tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze zijn gewaardeerd en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening moet worden getroffen.

Opvallende ontwikkelingen in de grondexploitaties van Tynaarlo in 2017 zijn:

- In 2017 zijn 120 koopovereenkomsten gesloten voor een kavel. In 2017 zijn 99 kavels daadwerkelijk geleverd (gepasseerd). Hiermee is in totaal de prognose van 67 te verkopen kavels in 2017 ruimschoots gehaald.
- De belangstelling voor het bedrijventerrein Vriezerbrug is toegenomen, inmiddels zijn bijna alle gronden in optie. De looptijd van deze grondexploitatie is daarom met twee jaren naar beneden bijgesteld.

4.1 Ontwikkeling grondexploitaties (2/3)

Gemeente Tynaarlo

Nieuwe voorgeschreven methodiek van winstneming (POC) leidt ertoe dat winsten eerder verantwoord moeten worden

Wijziging waarderingsgrondslag grondexploitaties: Percentage Of Completion (POC) methode

Vorig jaar werden winsten en verliezen door de gemeente Tynaarlo bepaald op basis van een eigen inschatting en rekening houdend met het voorzichtigheidsbeginsel. Dit betekende dat alleen winsten werden genomen indien de negatieve boekwaarde (winst) hoger was dan de nog te realiseren kosten. Met ingang van 2017 is sprake van een wijziging in het BBV met betrekking tot de voorgeschreven verwerkingswijze ten aanzien van winsten in lopende grondexploitaties. De precieze invulling en impact van deze gewijzigde regelgeving is pas laat bekend (begin 2018) geworden toen de grondexploitaties reeds berekend waren en de eerste versie van de jaarrekening al werd opgemaakt.

In de notitie grondexploitatie (maart 2016) is voor het eerst de POC methode benoemd. Door toepassing van deze methode worden eerder winsten genomen, naar rato van de voortgang van het project. De winst wordt daar bepaald naar rato van voortgang van gerealiseerde kosten en opbrengsten ten opzichte van de totale verwachten kosten en opbrengsten voor de grondexploitatie. Dit zoals dat bijvoorbeeld ook in het bedrijfsleven (onder de Richtlijnen Jaarverslaggeving) gebruikelijk is. Recente beantwoording in de vragen en antwoorden rubriek van de commissie BBV leert dat de commissie inmiddels een duidelijke stelling heeft ingenomen over verplichte toepassing van de POC methode.

Als gevolg van het late moment waarop de impact van de gewijzigde regelgeving bekend werd, zijn de POC- methode en bijbehorende winsten niet meer verwerkt in de gedetailleerde hercalculaties van de grondexploitatieprojecten. Dit doet naar onze mening niets af aan de inschatting van de overige uitgangspunten in de grondexploitatie, zoals de fasering, de grondprijzen en de nog te maken kosten. Wij zijn van mening dat deze zorgvuldig tot stand zijn gekomen en door de raad vastgesteld kunnen worden. Het wijzigen van de waarderingsgrondslag (winstneming via de POC-methode) is met name een administratief technische aanpassing. Natuurlijk hebben deze wel impact op de boekwaarde van de voorraden en het eigen vermogen, maar dat doet niets af aan de uitgangspunten en verwachtingen van individuele project calculaties.

4.1 Ontwikkeling grondexploitaties (3/3)

Gemeente Tynaarlo

POC winst 2017:
€ 11,8 miljoen

Gedurende het jaarrekeningtraject zijn de grondexploitaties opnieuw berekend en alsnog in overeenstemming met de POC methode verwerkt in de jaarrekening. Gezien het korte tijdsbestek was het niet mogelijk om daarbij per project rekening te houden met de eventuele projectgebonden risico's en wijziging van rente als gevolg van de wijziging van de boekwaarde. Doordat eerder winsten genomen moeten worden, neemt in vergelijking met de tot dusver gehanteerde methode het risico toe dat zich in de resterende looptijd risico's voordoen en alsnog leiden tot lagere winst of mogelijk zelfs tot een verlies. Vooralsnog zijn er geen indicaties die hier op wijzen en hebben wij de controle uitgevoerd op basis van de aangepaste berekeningen.

De toepassing van de POC methode geleid tot de volgende winstneming per ultimo 2017:

- Ter Borch : € 8,5 mln.
- Zuidlaarderveen : € 0,1 mln.
- Groote Veen : € 1,5 mln.
- Zuidoevers Zuidlaardermeer : € 0,3 mln.
- Donderen : € 0,1 mln.
- Bedrijventerrein Vriezerbrug : € 0,7 mln.
- Businesspark Ter Borch : € 0,2 mln.
- Oude Tolweg Zuid : € 0,3 mln.

Voor 2018 is het een aandachtspunt voor de gemeente om de grondexploitaties te actualiseren in overeenstemming met de aangepaste regelgeving. De gemeente gaat dan ook in het komende jaar de projecten opnieuw analyseren en onderscheid maken tussen project- en algemene / macro-economische risico's. De commissie BBV heeft aangekondigd nog met een nieuwe notitie inzake winstneming te komen.

4.2 Sociaal domein (1/2)

Gemeente Tynaarlo

Uitgaven Sociaal Domein 2017

De uitgaven van de gemeente Tynaarlo in het sociaal domein bedragen over 2017 ruim € 11,2 miljoen. In hoofdlijnen is de volgende onderverdeling naar stromen te maken:

Overzicht sociaal domein	
(alle bedragen in € '000)	2017
WMO Zorg in natura	3.979
Jeugdwet Zorg in natura	6.151
WMO en jeugdwet PGB	1.052
Totaal	11.182

WMO Zorg in natura

Ten aanzien van de WMO heeft de gemeente Tynaarlo zorg ingekocht en instellingen gecontracteerd, de verantwoording van deze zorg vindt per zorginstelling op het niveau van de gemeente plaats. De gemeente Tynaarlo heeft met de grotere zorgaanbieders afspraken gemaakt omtrent oplevering van verantwoordingen voorzien van controleverklaringen. Van een aantal zorgaanbieders is geen productieverantwoording met een goedkeurende controleverklaring ontvangen, maar zijn enkele andere aanknopingspunten aanwezig waaruit (gedeeltelijk) blijkt dat de zorglevering heeft plaatsgevonden. Onder andere zijn sinds juli 2017 door de gemeente Tynaarlo zelf aanvullende werkzaamheden gedaan om vast te stellen dat bij cliënten die geherindiceerd worden, de zorg tot op dat moment daadwerkelijk geleverd is. De resterende onzekerheid bedraagt € 481.000 (32,5%).

Er resteert een onzekerheid binnen de WMO Zorg in natura van € 481.000.

Jeugdwet Zorg in natura

Ten aanzien van de Jeugdzorg heeft de gemeente Tynaarlo zorg ingekocht en instellingen gecontracteerd, de verantwoording van deze zorg vindt per zorginstelling op het niveau van de gemeente plaats. Dit is gewijzigd ten opzichte van 2016, toen alles nog via de gemeente Emmen werd gefactureerd. De gemeente Tynaarlo heeft met de grotere zorgaanbieders afspraken gemaakt omtrent oplevering van verantwoordingen voorzien van controleverklaringen. Van een aantal zorgaanbieders is geen productieverantwoording met een goedkeurende controleverklaring ontvangen, maar zijn enkele andere aanknopingspunten aanwezig waaruit (gedeeltelijk) blijkt dat de zorglevering heeft plaatsgevonden. De resterende onzekerheid bedraagt € 752.000 (50%).

Er resteert een onzekerheid binnen de Jeugdwet van € 752.000.

4.3 Sociaal domein: PGB's (2/2)

Gemeente Tynaarlo

De accountant van de SVB heeft over 2017 wederom een afkeurende controleverklaring verstrekt.

Resterende onzekerheid PGB bedraagt € 523.000, geconstateerde fouten liggen beneden de rapporteringstolerantie.

WMO en jeugdwet PGB

Met ingang van 2015 is uw gemeente verantwoordelijk voor uitvoering van de Persoonsgebonden Budgetten (PGB's) voor de Wmo en de Jeugdwet. Uitvoering hiervan vindt (verplicht) plaats door de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De SVB controleert zorgovereenkomsten, toetst facturen en declaraties en betaalt uit aan zorgverleners of andere instellingen. Uw gemeente verstrekt de beschikkingen PGB en is verantwoordelijk voor een adequate cliëntregistratie en het vaststellen van de prestatielevring. Uit de accountantscontrole 2017 bij de SVB blijkt dat landelijk sprake is van een afkeurend oordeel met een rechtmatigheidsfout voor de WMO van 7,69% (2016: 34,18%). Voor het onderdeel Jeugd is eveneens sprake van een afkeurend oordeel met een rechtmatigheidsfout van 10,48% (2016: 33,97%). Om te kunnen inschatten wat dit betekent voor uw gemeenten, heeft de SVB begin 2017 aan elke gemeente een zogenaamde 'projectiebrief rechtmatigheid 2017' gestuurd.

Wij hebben een dossierreview uitgevoerd bij de accountant van het SVB. Op basis daarvan hebben wij onderscheid gemaakt tussen formele en financiële / materiële fouten, omdat alleen de laatste meewegen in het accountantsoordeel van uw gemeente. Op basis van de landelijke financiële foutpercentages, hebben wij geconcludeerd dat de fouten voor de gemeente Tynaarlo beneden de rapporteringstolerantie blijven.

PGB per categorie	Bestedingen 2017	Financiële fout (getrouwheid)	Financiële fout (rechtmatigheid)	Financiële onzekerheid (getrouwheid en rechtmatigheid)
PGB WMO	473.000	21.000 (3,61%)	17.000 (3,59%)	237.000
PGB Jeugd	572.000	18.000 (3,87%)	17.000 (2,93%)	286.000
Totaal	1.045.000	39.000	34.000	523.000

De aard van de PGB regeling brengt met zich mee dat deze inherent fraudegevoeliger is. Voor PGB blijft daarmee gelden dat er een onzekerheid bestaat over de rechtmatige aanwending hiervan. De gemeente Tynaarlo heeft voor de PGB in tegenstelling tot de zorg in natura, zelf geen controles uitgevoerd om vast te stellen dat de zorg in de vorm van de PGB's ook daadwerkelijk is verstrekt. De onzekerheden zijn deels teruggedrongen door de aanwezige procedures bij de gemeente Tynaarlo, echter het geheel aan werkzaamheden leidt ertoe dat een onzekerheid resteert van € 523.000.

4.3 Rechtmatigheid aanbestedingen

Gemeente Tynaarlo

Geen zichtbare
toets in proces
afgedwongen

€ 599.000 is
onrechtmatig

Interne beheersing aanbestedingen - proces

In onze managementletter 2017 hebben wij gerapporteerd over de interne beheersing ten aanzien van het naleven van de EU- aanbestedingsregels. Voor onze gedetailleerde bevindingen en aanbevelingen verwijzen wij naar onze managementletter. In het proces wordt de naleving van de inkoop- en aanbestedingsregels niet afgedwongen en kunnen wij niet steunen op de interne beheersmaatregelen. Over 2017 is daarom door de gemeente Tynaarlo een gedetailleerde spendanalyse uitgevoerd (toets op naleving EU- aanbestedingsregels achteraf op basis van de crediteurenadministratie).

Rechtmatigheid aanbestedingen - bevinding 2017

Uit de uitgevoerde spendanalyse over 2017 blijkt dat voor een totaalbedrag van € 599.000 niet rechtmatig is aanbesteed. Uit onze controle bleek dat dit in vier gevallen gaat om de inkoop van IT diensten / applicaties en in één geval om inhuur van een derde.

4.4 Overige bevindingen

Gemeente Tynaarlo

Vpb	<p>Invoering Vpb-plicht overheidsbedrijven</p> <p>Overheidsondernemingen zijn met ingang van 1 januari 2016 belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Vanaf het boekjaar 2016 zullen overheidsondernemingen dan ook aangifte vennootschapsbelasting moeten gaan doen. Er is geen integrale belastingplicht. Belastingplicht voor de vennootschapsbelasting bestaat slechts voor zover de overheidsinstelling met een activiteit deelneemt aan het economische verkeer. Dat wil zeggen als de activiteit wordt verricht buiten de eigen kring. Daarnaast is een aantal ondernemingsactiviteiten specifiek vrijgesteld van de heffing van vennootschapsbelasting. Dit vloeit rechtstreeks voort uit de bedoeling van de wetgeving, te weten het tegengaan van mogelijke concurrentievervalsingen met private ondernemingen.</p> <p>Gemeente Tynaarlo heeft actief gewerkt aan de implementatie van de vennootschapsbelasting. De vennootschapsbelasting bedraagt afgerond ongeveer € 146.000 en is niet materieel voor onze controle.</p>
WNT is nageleefd	<p>Wet Normering Bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)</p> <p>De WNT is op 1 januari 2013 in werking getreden en met ingang van 1 januari 2015 nader aangescherpt. Dit betekent dat de gemeente in haar jaarrekening de bezoldigingen van haar topfunctionarissen dient te vermelden. Wij hebben vastgesteld dat de in de jaarrekening 2017 opgenomen toelichting omtrent de WNT voldoet aan de daaraan te stellen vereisten.</p>
Geactiveerde initiatieven	<p>Geactiveerde kosten bouwplan Initiatieven (opgenomen onder voorraden)</p> <p>Onder de voorraden is een post van afgerond € 451.000 opgenomen voor geactiveerde bijdragen aan derden voor bouwplan initiatieven. Wij begrijpen dat deze kosten voortvloeien uit de initiatieven op het gebied van de grondexploitatie en projecten, maar constateren dat naar de aard van deze post feitelijk sprake is van (langlopende) vorderingen. Naar onze mening ligt de verantwoordelijkheid onder de voorraden daarom niet voor de hand. Omdat niet sprake is van een materiële post en ten hoogste een rubriceringsfout, hebben wij deze niet meegenomen in ons overzicht met controleverschillen. Wel willen wij het meegeven als aandachtspunt voor volgend jaar.</p>

Bijlagen

Gemeente Tynaarlo

Bijlage A: Onze controle

Bijlage B: Bevindingen SISA-bijlage

Bijlage C: Onze urenbesteding

Bijlage A

Onze controle

Scoping: doel en object van de controle	<p>Het doel van de controle is het geven van een onafhankelijk oordeel of de financiële overzichten van de gemeente Tynaarlo, in alle van materieel belang zijnde opzichten, zijn opgesteld zijn in overeenstemming met het BBV.</p> <p>Voor een uitgebreide beschrijving van onze aanpak verwijzen wij naar onze opdrachtbevestiging d.d. 18 oktober 2017 met kenmerk "RB/GD/SD/1044604/039".</p>																			
Materialiteit	<p>Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel. Bij onze controlewerkzaamheden hebben wij als uitgangspunt de door de raad vastgestelde toleranties gehanteerd. De raad heeft ons daarbij opgedragen om bij onze oordeelsvorming en rapportering uit te gaan van de hierna vermelde goedkeurings- en rapporteringstolerantie. Op basis van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO) en onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 870.000. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.</p> <table border="1" data-bbox="453 789 2295 1022"> <thead> <tr> <th data-bbox="453 789 870 853">Goedkeuringstolerantie</th> <th data-bbox="870 789 1226 853">Goedkeurend</th> <th data-bbox="1226 789 1581 853">Beperking</th> <th data-bbox="1581 789 1937 853">Oordeelsonthouding</th> <th data-bbox="1937 789 2295 853">Afkeurend</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="453 853 870 939">Fouten in de jaarrekening (% lasten)</td> <td data-bbox="870 853 1226 939">≤ 1%</td> <td data-bbox="1226 853 1581 939">> 1% < 3%</td> <td data-bbox="1581 853 1937 939">-</td> <td data-bbox="1937 853 2295 939">≥ 3%</td> </tr> <tr> <td data-bbox="453 939 870 1022">Onzekerheden in de controle (% lasten)</td> <td data-bbox="870 939 1226 1022">≤ 3%</td> <td data-bbox="1226 939 1581 1022">> 3% < 10%</td> <td data-bbox="1581 939 1937 1022">≥ 10%</td> <td data-bbox="1937 939 2295 1022">-</td> </tr> </tbody> </table> <p>Wij zijn met u overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 43.500 rapporteren, alsmede afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn. Onze controle richt zich tevens op de getrouwheid en rechtmatigheid van de informatie in de WNT-verantwoording en de SiSa-bijlage van de jaarrekening. Voor de WNT en SiSa gelden specifiek voorgeschreven rapporteringstoleranties die veelal lager zijn dan uw rapporteringstolerantie. Wij passen deze voorgeschreven WNT- en SiSa-toleranties eveneens op correcte wijze toe.</p>					Goedkeuringstolerantie	Goedkeurend	Beperking	Oordeelsonthouding	Afkeurend	Fouten in de jaarrekening (% lasten)	≤ 1%	> 1% < 3%	-	≥ 3%	Onzekerheden in de controle (% lasten)	≤ 3%	> 3% < 10%	≥ 10%	-
Goedkeuringstolerantie	Goedkeurend	Beperking	Oordeelsonthouding	Afkeurend																
Fouten in de jaarrekening (% lasten)	≤ 1%	> 1% < 3%	-	≥ 3%																
Onzekerheden in de controle (% lasten)	≤ 3%	> 3% < 10%	≥ 10%	-																

Bijlage A

Onze controle

Onafhankelijkheid	<p>Nederlands recht en overige beroepsregels, zoals de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO), vereisen dat wij onafhankelijk zijn ten opzichte van onze controle cliënten. Wij zijn van mening dat door ons is voldaan aan deze eisen. Wij bevestigen dat we geen giften hebben gegeven aan dan wel aangenomen van de organisatie of haar personeel. Wij hebben de overige dienstverlening naast de controle van de jaarrekening beoordeeld aan de hand van onze beroepsregels en hebben geconcludeerd dat het type dienstverlening en de vergoeding onze onafhankelijkheid niet beïnvloeden.</p>
Fraude en non-compliance	<p>Onze controle is niet specifiek gericht op het ontdekken van fraude. Bij de planning voor de jaarrekeningcontrole, houden wij rekening met het risico dat de jaarrekening als gevolg van fraude en onregelmatigheden onjuistheden van materieel belang zou kunnen bevatten. Daarnaast hebben wij beoordeeld in hoeverre sprake kan zijn van een risico omtrent corruptie.</p> <p>Eén van de door ons uitgevoerde maatregelen is het bespreken van de mogelijke frauderisico's en mogelijke fraudesituaties op verschillende niveaus binnen de organisatie. Hiertoe hebben wij de mogelijke frauderisico's en -situaties besproken met de directie, ambtenaren en met het Audit Committee. Deze besprekingen en onze controlewerkzaamheden hebben geen indicaties voor materiële fraude opgeleverd.</p>
Geautomatiseerde gegevensverwerking	<p>De accountant dient op basis van artikel 2:393, lid 4 BW, aandacht te besteden aan de bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. Tijdens de interim-controle hebben wij ook relevante processen met betrekking tot de geautomatiseerde gegevensverwerking getoetst, waar nodig brengen wij verslag uit over tekortkomingen. Wij hebben de automatiseringsorganisatie van de organisatie uitsluitend in het kader van de jaarrekeningcontrole beoordeeld.</p> <p>In onze managementletter zijn de bevindingen opgenomen naar aanleiding van de uitgevoerde interim-controle. Een aantal bevindingen hebben betrekking op de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking waarop het management ook een reactie heeft gegeven. Voor een verdere uitwerking van de bevindingen en de reactie van het management over de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking verwijzen wij naar onze managementletter over het jaar 2017. Wij zullen de follow up van de bevindingen meenemen bij de interimcontrole 2018.</p>

Bijlage B

Bevindingen SISA-bijlage

Geen bevindingen
inzake de
controle van de
SiSa-bijlage

Inleiding

Bij de jaarrekening wordt als bijlage de SiSa-verantwoording toegevoegd. De gemeente Tynaarlo heeft de rechtmatige totstandkoming van de SiSa-bijlage getoetst.

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2017 in het kader van SiSa worden verantwoord. Wij doen dit middels een tabel, die ook moet worden opgenomen als geen fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Per regeling wordt aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Deze tabel hierna weergegeven.

Nr.	Specifieke uitkering of overig	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout / onzekerheid
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2017			
G2A	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 WWB_Totaal 2016			
G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeente 2017			
G3A	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_totaal 2016			
DRE2C	Verkeer en vervoer			
E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden			

Bijlage C

Onze urenbesteding

Urenbesteding en kwaliteit van onze dienstverlening

In het kader van transparantie in de onze controle hebben wij in de weergegeven tabel de hoeveelheid uren opgenomen die wij het afgelopen jaar verwachten te besteden en daadwerkelijk hebben besteed (inclusief de geraamde uren die wij nog verwachten te maken tot en met de afronding van de controle).

Overzicht van voor- en nacalculatorische uren controle jaarrekening 2017	Begroting	Realisatie / verwachting
Urenbesteding extern accountant	50	68
Urenbesteding managers en specialisten	136	208
Urenbesteding overige teamleden	358	534
	544	810

Uit de tabel blijkt een substantiële hogere werkelijke tijdsbesteding in 2017 dan geraamd. De extra tijdsbesteding wordt deels verklaard door de ontwikkeling en discussie over de winstneming in de grondexploitaties en de bevindingen ten aanzien van Europees aanbesteden.

Wij gaan graag, mede in het kader van de jaarlijkse evaluatie, in gesprek met de organisatie over de verdere optimalisering van onze werkzaamheden, de samenwerking en de hiervoor noodzakelijke urenbesteding, met als doel een kwalitatief goede controle.

Nieuwe perspectieven

In de nieuwe economie doen kansen zich sneller voor dan ooit. Nieuwe spelregels geven een boost aan zakelijk werken. En een nieuwe generatie staat klaar om het anders te doen. Beter, slimmer, innovatiever. Wie succesvol wil ondernemen, moet zelf ook vernieuwen. Open staan voor verandering. En met open vizier kijken naar de mogelijkheden die voor ons liggen.

Nieuwe perspectieven, dát is wat BDO u wil bieden. En kan bieden, dankzij onze unieke combinatie van lokale marktkennis en een internationaal netwerk. Persoonlijke dienstverlening en een professionele aanpak. BDO helpt u graag om vanuit een andere invalshoek naar uw business te kijken. Zodat u de juiste beslissingen neemt om uw organisatie sterker, wendbaarder en succesvoller te maken. Of u nu een mkb-bedrijf, familiebedrijf, publieke organisatie of internationale organisatie bent.

BDO kijkt graag met u vooruit. Samen komen we tot nieuwe inzichten en nieuwe kansen in uw markt. Samen creëren we nieuwe perspectieven.

BDO Accountants & Adviseurs verleent vanuit 25 vestigingen in heel Nederland en met ruim 2.500 professionals diensten op het gebied van accountancy, belastingadvies en consultancy.

BDO adviseert organisaties in tal van branches en is sterk in de advisering aan het Nederlandse middenbedrijf, (semi-) overheidsinstellingen en familiebedrijven. Of het nu gaat om een controle van uw jaarrekening, de begeleiding van een ingewikkelde overname of een fiscaal advies op maat. In alle gevallen heeft u te maken met professionals. Zowel lokaal, regionaal, landelijk als internationaal. BDO maakt deel uit van het internationale BDO-netwerk (actief in 162 landen, meer dan 73.500 medewerkers wereldwijd) dat bestaat uit zelfstandige en onafhankelijke organisaties, die over de hele wereld onder de merknaam BDO actief zijn op het gebied van de zakelijke dienstverlening. Dat maakt ons in alle opzichten bijzonder betrokken. Kijk voor meer informatie op www.bdo.nl